

4. Положення про освітнього омбудсмана: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 6 червня 2018 р. № 491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF#Text>

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Луценко О. А.,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

Сумський Державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

(м. Суми, Україна)

Зеленський С. Л.

студент ННПП спеціальності «Соціальна робота»

Сумський Державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

(м. Суми, Україна)

ЗАХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Постановка проблеми. На сьогоднішній день інвалідність – це питання з області прав людини, а не питання реабілітації або соціального забезпечення і це стає вирішальним фактором, коли мова заходить про те, які заходи потрібні, щоб люди з обмеженими можливостями стали повноцінними громадянами своєї країни.

Дивлячись на статистичні дані, можна сказати, що кількість осіб з особливими потребами постійно зростає у всьому світі, хоча причини і наслідки інвалідності можуть бути різними: зумовленими як неоднаковими соціально-економічними обставинами, так і різним ступенем забезпечення державами добробуту своїх громадян. За спостереженнями науковців, наразі можна говорити про глобальний характер проблеми інвалідності – в усьому світі ті чи інші можливості обмежено приблизно в кожній десятої людини (650 млн людей), з них майже 470 млн осіб працездатного віку [5].

Особливості соціального втручання в роботі з людьми з обмеженими можливостями привертають увагу багатьох науковців. Зокрема, деякі аспекти проблеми розглядають М. Завгородня, Н. Кияшко, К. Кольченко, Р. Корнюшина, В. Крамар, Ш. Лампман, Г. Нікуліна, Д. Перник, П. Таланчук, Л. Шпаковська та ін.. Дослідники вказують на те, що у людей з інвалідністю виникає безліч проблем, і у вирішенні цих проблем їм мають допомагати юристи, соціальні і медичні працівники, реабілітологи, громадськість тощо. Виходячи з цього організація роботи навчально-виховного процесу у людей, які мають інвалідність, є дуже актуальною, бо кожного дня люди з інвалідністю стикаються з дискримінацією в соціальній, економічній та інших сферах суспільного.

Основні завдання авторського дослідження – висвітлити особливості роботи з людьми з обмеженими можливостями в напрямку організації навчально-виховного процесу в країнах Західної Європи.

Виклад основного матеріалу. Вивчення проблеми доводить, що вища професійна освіта в Європі ґрунтується на гуманістичному підході до призрення і допомоги інвалідам. Освіта для інваліда - це шлях до інтеграції, до здобуття економічної незалежності, що дає змогу людині з функціональними обмеженнями здоров'я не бути утриманцем держави та власної родини, зробити свій власний внесок у розвиток суспільства.

Слід зазначити, що розвинені країни світу відповідними законодавчими актами створили гарантії соціального захисту як працездатного, так і непрацездатного населення. На сьогодні в основі технологій соціального обслуговування інвалідів, зокрема й в освітній сфері, лежить принцип адаптації і реабілітації інвалідів як повноцінних членів суспільства.

Європейський простір вищої освіти (ЄПВО) — єдиний європейський освітній простір всіх країн, які беруть участь у Болонському процесі, в області вищої освіти. Основною метою Болонського процесу з моменту його створення в 1999 році ЄПВО, є зближення, гармонізація та послідовність систем вищої освіти в Європі. Між 1999-2010, всі зусилля членів Болонського процесу були спрямовані на створення Європейського простору вищої освіти, що стало реальністю після підписання декларації на конференції Будапешт-Відень в березні 2010 року.

Професійна підготовка або перепідготовка інвалідів здійснюється з урахуванням медичних показань і протипоказань для наступної трудової діяльності. Вибір форм і методів професійної підготовки провадиться згідно з висновками медико-соціальної експертизи. При навчанні, професійній підготовці або перепідготовці інвалідів поряд із загальними допускається застосування альтернативних форм навчання.

Отже, підтримка навчання студентів з інвалідністю існує в усіх розвинених країнах світу. Вона розпочалась у відповідності до «Всесвітньої програм дій відносно інвалідів», прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН в її Резолюції 37/52 від 3 грудня 1982 року, і здійснюється згідно зі “Стандартними правилами забезпечення рівних можливостей для інвалідів” (Резолюція 48/96 від 20 грудня 1993 року) [3].

Перш за все, виконуються вимоги щодо безбар'єрності університетських містечок (корпусів, гуртожитків та внутрішніх приміщень), студенти з інвалідністю забезпечуються технічними засобами навчання, допомогою консультантів чи асистентів, отримують психологічну, медичну та соціальну підтримку. Держави країн Західної Європи гарантує інвалідам необхідні умови для отримання освіти і професійної підготовки. Загальна освіта інвалідів здійснюється безкоштовно як в загальноосвітніх установах, обладнаних при необхідності спеціальними технічними засобами, так і в спеціальних освітніх установах.

Для інвалідів, які потребують спеціальних умов для отримання професійної освіти, створюються спеціальні професійні освітні установи різних типів і видів або відповідні умови в професійних освітніх закладах загального типу.

Організація освітнього процесу в спеціальних професійних освітніх установах для інвалідів регламентується нормативними правовими актами, організаційно-методичними матеріалами відповідних міністерств та інших органів виконавчої влади.

Швеція і Великобританія - дві країни з хорошою практикою включення інвалідів в освітній процес. Фахівці зазначають, що соціальна база вищої освіти постійно розширяється. Якщо в 1940 році тільки 2,1% національного доходу в Англії і Уельсі були витрачені на освіту, то до 1965 року видатки на освіту зросли до 4,1% [4].

У Великобританії аж до 1990-х років процес впровадження інклюзивного навчання проходив безсистемно, часто наявність студентів з обмеженими можливостями залежало від готовності однокурсників і викладачів надавати їм підтримку. У 1993 році було введено національну посібіє для студентів-інвалідів. Воно складається з виплат на обладнання, засобів для отримання немедичною допомоги і загальної надбавки. До кінця 1990-х більшість вищих навчальних закладів були частково обладнані для задоволення потреб студентів з обмеженими можливостями.

Закон «Про дискримінації щодо інвалідів» був поширений на освіту в 2001 році. Пізніше він був відображений у «Законі про рівність» 2010 року. Це забезпечило міцну законодавчу базу для усунення дискримінації інвалідів у вигляді небажання адаптувати навчальні заклади під їхні потреби. За ненадання рівних можливостей університет може бути оштрафований. Перевага надається формам інтеграційної освіти, застосуванню спеціальних сучасних технічних засобів навчання в рамках індивідуальних програм для інвалідів..

У Британії діє державна система матеріальної допомоги студентам з інвалідністю (МДСІ), яку надають місцеві управління освіти. МДСІ надається студентам ВНЗ, які проходять повний або частковий курс навчання, аспірантам, а також студентам Відкритого Університету та дистанційної форми навчання. Для отримання МДСІ студенти та аспіранти мають документально підтвердити, що їх функціональні обмеження чи стан здоров'я впливають на процес навчання і потребують додаткових витрат для отримання рівного доступу до нього[3].

Дещо інший шлях розвитку спостерігаємо у Швеції, де пішли іншим шляхом. З 1993 року Стокгольмський Університет виступає в якості центру, який надає гранти вузам для забезпечення педагогічної підтримки студентів-інвалідів. В кожному університеті є співробітник з питань інвалідності, який відповідає за координацію допоміжних заходів. На жаль, за даними сайту Стокгольмського університету, 64% шведських студентів-інвалідів заявляють, що не зв'язувалися з відповідальним, а 16% зовсім не знають про його існування. Вказується, що ефективність системи вищої освіти у Швеції забезпечувалася і вимогою наявності трудового стажу для більшості абітурієнтів після закінчення середньої школи. [4].

Якщо Великобританія зосередилася на адресній матеріальній підтримки студентів-інвалідів, то в Швеції орієнтуються на установи, а не на окрему людину. Що стосується законодавчих змін, дії двох країн в цілому збігаються.

Як показують дослідження, інваліди-випускники університетів на ринку праці виявляються практично такими ж успішними, як і їх однокурсники без порушень здоров'я. Результати їх працевлаштування в цілому оцінюються як позитивні. Експерти пов'язують це не тільки з високою кваліфікацією, отриманою під час навчання у вузі, а й з більш стійким економічним статусом, який полегшує пошук місць для стажування.

Впровадження технологій медико-психологічного соціального обслуговування і реабілітації інвалідів передбачає підготовку фахівців у цій галузі, зокрема терапевтів і сестер-менеджерів, діяльність яких направлена на визначення індивідуальних потреб інвалідів і компенсацію обмежень життєдіяльності.

Вартий уваги досвід Литовського союзу студентів, серед пріоритетних напрямків діяльності якого – питання доступності вищої освіти для інвалідів. Регулярно відбуваються зустрічі зі студентами-інвалідами, Національні семінари з інвалідності в системі вищої освіти, Доволі показовим видаються Національні конференції на тему «Чи є доступною вища освіта для інвалідів Литви?». В вищих Литви працює Програма «Вища освіта для всіх», регулярно проходять заходи по розвитку плану дій в цьому напрямку. В останні 15 років були започатковані міжнародні семінари «Сила різниці – Альянс», міжнародна конференція «Розширення прав і можливостей інвалідів у вищій освіті та зайнятості» [5].

Громадськість Європейських країн визнає: життєво важливим, щоб ЄС і національні уряди продовжували збирати і публікувати дані про інклюзивну освіту, встановлювати контрольні показники і збільшувати обсяг зусиль по залученню інвалідів до вищих навчальних закладів, а не скорочувати їх.

Підсумуємо. Проведена величезна робота у створенні умов реальної рівності інвалідів по відношенню до інших категорій населення. Аналіз даної проблеми в країнах Західної Європи дає можливість стверджувати, що в країнах Західної Європи шляхом здійснення реформування стаціонарних установ для інвалідів та переведення фінансування на створення допоміжних служб, забезпечена можливість безперешкодного отримання для інвалідів соціальних послуг з боку державного і недержавного сектора, в тому числі розширений загальний перелік освітніх послуг, які дадуть змогу людям з інвалідністю жити без відриву від соціуму, закладено певні умови задля повноцінного прожитку інвалідів.

Список використаних джерел:

1. Лібанова Е., Макарова О., Черенько Л., Ткаченко Л., Палій О.. Соціальний захист та соціальне включення URL: Ukraine_Режим доступу: exsum_fin_ukr;
2. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 48/96, прийнята на сорок восьмій сесії ГА ООН 20 грудня 1993 року. – К.:ВГСПО «НАІ України», 2003. – 40 с.
3. Таланчук П. М, Кольченко К. О., Нікуліна Г. Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі.Київ.2003. С.9 - 16.
4. Шпаковская Л. Политика высшего образования в Европе и России. СПб. : Норма, 2007. 328 с.
5. Lietuvosstudentų sąjunga Режим доступу: <https://www.ss.lt>